

ICOMOS

ICOMOS Lietuva

ICOMOS akredituotas nacionalinis komitetas
Lietuvos Respublikoje

Vilniaus miesto savivaldybės merui
Remigijui Šimašiui

Nr. DE/I-12

Vilniaus miesto savivaldybės administracijos
direktoriui Povilui Poderskiui

Žiniai:

Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus
pavadootojai Jovitai Petkuvienei

Lietuvos Respublikos kultūros ministrui
Mindaugui Kvietkauskui

Kultūros paveldo departamento direktoriui
Vidmandui Bezarui

REIKALAVIMAS STABDYTI VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ KONKURSA DĖL VOKIEČIŲ GATVĖS REKONSTRAVIMO IR TAISYTI KONKURSO SĄLYGAS

1. ICOMOS LIETUVA yra Tarptautinės paminklų ir vietovių tarybos (ICOMOS) akredituotas ICOMOS nacionalinis komitetas Lietuvos Respublikoje, įgyvendinantis pagrindinį ICOMOS tikslą – skatinti paveldo apsaugą.

I. Dėl Vokiečių gatvės vertės

2. Vokiečių gatvė su jai priklausančia viešąja erdve ir gretimų gatvių tinklu driekiasi trijose skirtingose, tačiau viena kitą perklojančiose vertingiausiose Lietuvos kultūros paveldo vietovėse:

- a. UNESCO pasaulio paveldo vietovėje – Vilniaus istoriniame centre (UNESCO pasaulio paveldo sąrašo u. k. 541b),
 - b. Vilniaus Senamiesčio (LR Nekilnojamojo kultūros paveldo registro u. k. 16073, nacionalinis reikšmingumo lygmuo),
 - c. Vilniaus senojo miesto ir priemiesčių archeologinėje vietovėje (LR Nekilnojamojo kultūros paveldo registro u. k. 25504, nacionalinis reikšmingumo lygmuo).
3. Kiekvienai iš šių kultūros paveldo vietovių taikomi atitinkami apsaugos reikalavimai.
4. Vokiečių gatvė – itin reikšmingas Lietuvos paveldas, viena seniausių ir svarbiausių Senamiesčio gatvių, pagrindinių senojo Vilniaus branduolio ašių, pradėjusi formotis dar XV a. I pusėje. Kartu Vokiečių gatvė yra regimasis dviejų epochų sankirtos simbolis – atskleidžiantis senosios LDK sostinės klestėjimą nutraukusią trauminę XIX–XX a. aneksijų patirtį. Tai komplikotas, destruktivią sovietinę rekonstrukciją patyręs urbanistinis darinys.

II. Dėl viešųjų pirkimų konkurso (skelbimo Nr. 2020/S 062-149015)

5. 2020 m. kovo 27 d. Centrinės viešųjų pirkimų informacinės sistemos portale buvo paskelbta informacija apie Vilniaus m. Savivaldybės administracijos rengiamą atvirą konkursą, kurio metu siekiama atviro konkurso būdu viešai įsigyti architektūrinio projektavimo paslaugas „Vokiečių g., Vilniuje, rekonstravimo projekto konkursas“ (skelbimo Nr. 2020/S 062-149015) (toliau – Konkursas) ir viešai pateikta šio viešojo pirkimo medžiaga: reikalavimais Konkursui (toliau bendrai – Konkurso sąlygos) bei Konkurso dalyviams pateikta informacine medžiaga apie objektą (toliau bendrai – Konkurso dokumentacija).
6. Susipažinusi su Vokiečių g. rekonstravimo konkurso sąlygomis, ICOMOS LIETUVA atkreipia dėmesį, kad konkurso sąlygose ir dokumentacijoje neužtikrinama šio svarbaus kultūros paveldo objekto apsauga.
7. Kultūros paveldas yra neatkuriamieji kultūros ištekliai, o jų apsaugos pagrindas yra prevencija, veiklos prognozavimas ir planuojamų poveikių išankstinis įvertinimas. Perkanti organizacija, šiuo atveju, Vilniaus m. Savivaldybės administracija Konkursą sąlygose privalo užtikrinti paveldo išsaugojimo ir atskleidimo prioritetus.
8. Kaip minėta, Vokiečių gatvei taikomi tarptautinio ir nacionalinio lygmens apsaugos reglamentai. Tokios vietos rekonstrukciją būtina susieti su paveldo apsauga, o Konkurso sąlygose dalyviams privaloma pateikti: 1) tiksliai ir konkrečiai nustatytus paveldo apsaugos reikalavimus; 2) aiškiai apibrėžtas vertybines gaires, atkreipiant dėmesį į sudėtingą šios vietos istoriją ir kontrastingą gatvės struktūrą; 3) tikslią, išsamią ir metodiškai teisingai apibendrintą mokslinių tyrimų medžiagą.

III. Paveldo apsaugos aspektai, į kuriuos turi būti atsižvelgta taisant Konkurso sąlygas

9. Konkurso uždaviniuose nurodyta „restauruoti vertingiausias viešosios erdvės ir gatvės elementus – pirmiausia istorines dangas; atskleisti daugiasluoksnę vietos istoriją, išryškinti vertingiausias gatvės elementus, pasiūlyti vietos istorijos įamžinimo būdus“. Tačiau konkurso dalyviams leidžiama įgyvendinti šiuos uždavinius laisvai: neatsižvelgiant į saugomas Vokiečių gatvės reikšmes bei vertes, mokslo sukauptas žinias. Jie turi teisę savaip įvertinti bei interpretuoti Vilniaus ir Vokiečių gatvės istoriją, paveldą ir asmeniškai nuspręsti, kokia toji „vietos istorija“, „kurie elementai yra vertingiausi“ ir „kokių reikia“, ką „atskleisti“, o ką ignoruoti: „istorinės atminties elementų poreikis, raiška, kiekis pasirenkamas autorių nuožiūra“.
10. Konkurso sąlygose neatsižvelgta į Vokiečių gatvei taikomas įstatymines paveldo apsaugos nuostatas; nenurodytas paveldo vietovių, kuriose ji yra, teisinės apsaugos statusas; neįvardytos saugomos vertės, jų apsaugos, išsaugojimo ir atskleidimo aspektai; pateikti migloti paveldo apsaugos reikalavimai („Vokiečių g. patenka į kultūros paveldo objektų ir vietovių teritorijas – Vilniaus senamiesčio teritoriją (u. k. 16073)“, „parenkant sprendimus, būtina vertinti jų poveikį aukščiau paminėtos teritorijos įtakai“ ir „ant buvusio Vokiečių g. užstatymo išlikusių pamatų, rūsių sienų negalima sodinti medžių“).
11. Konkurso vertinimo kriterijai suderinti su Konkurso uždaviniais, todėl paveldo apsaugos kriterijai nėra nustatyti. Nenustačius Konkurso projektams pagrindinio – paveldosauginio – prioriteto ir kriterijaus, projektai negalės būti vertinami paveldo apsaugos, išsaugojimo ir atskleidimo kokybės požiūriu.
12. Konkurso dalyviams pateikta medžiaga apie Vokiečių gatvės istorinę raidą – tai tik trumpas istorinių faktų rinkinys su palydinčia ikonografinė, kartografinė ir archeologinių tyrimų medžiaga, kuriam stinga išsamumo ir mokslinio pagrįstumo. Tai nėra Vokiečių gatvės raidą atskleidžiantis tyrimas, galintis suteikti informacijos apie turtingą šios vietos istoriją, kurią, pasak Konkurso uždavinio, jo dalyviai savo projektuose turėtų atskleisti. Nėra informacijos apie saugotinas Vokiečių gatvės ir jos aplinkos paveldo vertes.
13. Vertybinių požiūriu visa Vokiečių gatvės raida pristatyta nenuosekliai, be paveldo prioritetų: neišskirti morfologinės raidos ir istorinės atminties ženklai; neakcentuoti semantiniai istorinės gatvės mazgai, nenurodyti vertingiausi Vokiečių gatvės elementai; istorija niveliuojama, nutrinant prasmų ir laikotarpių ypatumus, nedarant vertybinio skirtumo tarp Lietuvos valstybės, jos sostinės kultūros raidos ir represinės bei trauminės istorinės atminties, tarp Vilniaus senamiesčio klestėjimo ir niokojimo simbolių (pavyzdžiui, šiuolaikinės Vokiečių gatvės perspektyviniai vaizdai ir žiūros į gatvės erdvę taškai, į kuriuos turi

orientuotis Konkurso dalyviai, parinkti klaidinančiai – jie iškreipia šios vietos paveldo reikšmes vizualiai suponuodami, jog estetiškai ir semantiškai vienodai vertingos yra išlikusioji istorinė ir sovietinė Vokiečių gatvės pusės (abstrakčiai pavadintos „senąja“ ir „naująja“ gatvėmis). Nepristatytas dešimtmečius vykstantis diskursas dėl gatvės atkūrimo ir pagrindinis jo aspektas – dilema dėl stalinizmo laikų namų „sienos“ ir prie jos esančios Vokiečių gatvės juostos, kurių iki 1944 m. nėra buvę ir kurios brutaliai perkerta visą senųjų istorinių kvartalų audinį. Visoje konkursui pateiktoje medžiagoje nėra po II pasaulinio karo vykdytos Vokiečių g. rekonstrukcijos įvertinimo. Trūkstant aiškaus prieš tai kurtų koncepcijų ir vykdytų tvarkymo darbų vertinimo, dabartiniams projektuotojams nepateikiamos jokios orientacinės vertybinės gairės.

IV. Dėl Būtinių užtikrinti archeologinio paveldo apsaugą

14. Neramina tai, kad perkančioji organizacija numato didelės apimties infrastruktūros įrengimo darbus, nenustatydama jiems nei paveldo apsaugos tikslų, nei projektų vertinimo paveldo apsaugos kriterijais. Numatyti šilumos tiekimo tinklų rekonstrukcijos, vandens tinklų renovacijos ir nuotekynės įrengimo darbai, akumuliacinių talpų įrengimas, gatvės želdinių regeneravimas. Techninėse užduotyse nurodytos vietos, kuriose reikia „numatyti 3 požemines atliekų surinkimo ir rūšiavimo aikšteles“. Vietos parinktos remiantis vien utilitariais kriterijais („įvertinant konteineriams priskirtų namų pasiekiamumą bei šiukšlių išvežimo galimybes“), neatlikus archeologinių tyrimų ir nesusiejus parinkčių su archeologinio paveldo apsauga. Gyventojų atliekų surinkimo aikštelių vietos parinktos reprezentacinėje Senamiesčio erdvėje, žaliojoje zonoje, mažinant vertingą rekreacinį plotą.
15. Visa Vokiečių gatvė yra saugomose paveldo vietovėse (Senamiestyje ir Senojo miesto archeologinėje vietovėje). Bet kokiems žemės judinimo darbams čia reikalingi archeologiniai tyrimai. Šiuo požiūriu Vokiečių gatvė ištirta labai netolygiai ir nesistemiškai. Taškiniai kasinėjimai įvairiose gatvės vietose prasidėjo 1976 m., paskutiniai atlikti 2019 m. Įvairių laikotarpių archeologinių tyrimų pažymų fragmentai sudėti į Konkurso dokumentacijos bylas be jokių paaiškinimų. Didelė dalis archeologinės informacijos apskritai nepateikta, duomenys nesuvesti į bendrą visumą, neidentifikuotos rūšių ir pastatų vietos pagal ankstesnius tyrimus. Iš Konkurso dokumentacijoje pateiktos fragmentiškos archeologinių tyrimų medžiagos matyti skirtingi plotų ištirtumo lygiai. Vieni kasinėjimai pasiekė įžemį iki 5 metrų, kiti sustojo ties 17 a. grindiniu, dar kiti apsiribojo iki 40–100 cm gyliu nuo esamo paviršiaus.
16. Konkurso sąlygose būtina iš anksto nurodyti gylį, iki kurio leidžiama judinti žemės paviršių (tose vietose, kur jau identifikuotos statinių liekanos). Jei plotas visiškai ištirtas, galima rekonstrukcijos darbus vykdyti būtent tuose vietose. Neturėdami visų Vokiečių gatvėje atliktų archeologinių tyrimų duomenų suvestinės, archeologinių radinių diachroninės schemos ir jos suvedimo su užstatymo

istorinės morfologinės raidos duomenimis, Konkurso dalyviai priversti dirbti akiai. Dėl to kils realių grėsmių archeologijos paveldui, jo istoriniam potencialui.

17. Vokiečių gatvės archeologinis paveldas yra pernelyg vertingas, kad būtų galima vykdyti gatvės rekonstrukciją, iš anksto nenustačius jokių archeologijos paveldo apsaugos priemonių. Geriausia būtų Perkančiai organizacijai iš anksto atlikti visos Vokiečių gatvės neinvazinius (nuotolinius) tyrimus, pvz., GPR arba magnetometrinius, kurie padėtų nustatyti tiksliai buvusių nugriautų pastatų ribas, išlikusių pamatų, rūšių, kelių ir pan. vietas. Reikėtų identifikuoti ir suvesti jau aptiktas archeologinių liekanų vietas, patikrinti, ar tas vietas reikia papildomai tirti. Konkurso sąlygose taip pat reikia numatyti archeologinių tyrimų metu išaiškintų papildomų verčių tikimybę ir galimybes atitinkamai koreguoti įgyvendinamą projektą.
18. Vengiant realių grėsmių paveldui, ypač archeologinėms liekanoms, jų istoriniam potencialui, Vokiečių gatvė turi būti iš anksto ištirta tiek, kad, kuriant projektus pagal Konkurso uždavinius ir vėliau, įgyvendinant laimėjusio projekto sprendinius, paveldas būtų tinkamai išsaugotas ir atskleistas. Tai ypač svarbu, nes Konkurso sąlygos nenumato atlikti istorinių ar archeologinių tyrimų (atitinkamai pratęsiant Konkurso terminus) ir įtraukti paveldo specialistų – tyrėjų. Priešingai, Perkančioji organizacija įsipareigoja sudaryti su laimėtoju sutartį techninio projektavimo ir įgyvendinimo darbams vykdyti. Projekto įgyvendinimo (kai paveldas, ypač archeologinis, patirs tiesioginį fizinį poveikį) tikslais leidžiama atlikti tik geologinius ir geotechninius tyrimus. Archeologiniai tyrimai priskirti „atsirandantiems papildomiems darbams“, kurie laikomi „nenumatytomis aplinkybėmis, nepriklausančiomis nuo projektuotojo“, „objektyviomis aplinkybėmis, kurios nebuvo žinomos pirkimo vykdymo metu“, kurias projektuotojas privalės pagrįsti raštu ir dėl kurių gali būti sustabdytas darbų atlikimo terminas.
19. Akivaizdu, kad būtent perkančioji organizacija (savivaldybė) privalėjo iš anksto parengti mokslinių tyrimų medžiagą ir pateikti Konkurso dalyviams kokybišką mokslinę informaciją, apimančią visus reikiamus duomenis ir detalias žinias suvestines, įskaitant įvairių laikotarpių užstatymo retrospektyvias rekonstrukcijas, atliktų tyrimų ir „baltųjų dėmių“ (ypač archeologijos paveldo) kartogramas.

V. Reikalavimas stabdyti viešųjų pirkimų konkursą ir taisyti konkurso sąlygas

20. Pagal Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo 17 straipsnio 1 dalį, perkančioji organizacija privalo užtikrinti, kad vykdant pirkimą būtų laikomasi lygiateisiškumo, nediskriminavimo, proporcingumo, skaidrumo principų. Be to, perkančioji organizacija, siekdama pasirengti pirkimui, gali prašyti nepriklausomų ekspertų ar institucijų konsultacijų bei konsultuotis su visuomene (27 straipsnio 1 d. 1 p.).

21. Rengdama šio Konkurso pirkimo sąlygas, Vilniaus miesto savivaldybė pažeidė Viešųjų pirkimų įstatymo 17 str. 1 d. ir 27 str. 1 d. neužtikrindama, kad konkursas būtų rengiamas skaidriai, konsultuojantis su visuomene bei paveldosaugos ekspertais.
22. Atsižvelgiant į tai, jog Konkurso sąlygose visiškai ignoruojami su Vokiečių gatvės paveldosauga susiję aspektai, reikalaujame sustabdyti Konkursą ir papildyti jo sąlygas paveldo apsaugą užtikrinančiomis pozicijomis. Tai išsaugotų reikšmingos Vilniaus senamiesčio dalies istorinę-kultūrinę vertę, leistų išvengti konfliktinės situacijos ir mokesčių mokėtojų lėšų švaistymo.

Asociacijos „ICOMOS Lietuva“ Valdybos pirmininkas

Dainius Elertas

